

Závěrečná zpráva o působení lektorky/lektora

Akademický rok: 2015/2016

Destinace (země, město): Rakousko, Vídeň

Jméno, příjmení: Mgr. Ctirad Sedlák

V říjnu 2015 slavila vídeňská slavistika úctyhodné výročí: český jazyk se na Vídeňské univerzitě vyučuje už 240 let. V roce 1775, kdy byla výuka češtiny zavedena, šlo v měřítku celé habsburské monarchie o první živý cizí jazyk, který bylo možné studovat na univerzitní úrovni.

Organizační začlenění výuky češtiny na Vídeňské univerzitě

Nejstarší bohemistické pracoviště světa je dnes součástí Ústavu slavistiky (Institut für Slawistik) Fakulty filologie a kulturních studií (Philologisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät). Ústav nabízí bakalářské studium slavistiky (ve starším a mladším organizačním modulu), magisterské studium jednotlivých slovanských filologií (mezi nimi i bohemistiky) a studium učitelství (opět ve dvou organizačních modulech).

Studenti bakalářského studia mají předepsanou výuku vybraného slovanského jazyka v pěti stupních (Grundlagen, Ausbau 1 – 3, Vertiefung). Minimálně jeden semestr musí věnovat dalšímu slovanskému jazyku. Studenti magisterského programu pokračují ve studiu češtiny v kursech Kompetente Sprachverwendung 1 a 2 (Kompetentní užívání jazyka) a volí si třetí slovanský jazyk.

Učitelské studium se dělí na dva úseky, které více méně odpovídají klasickému členění na bakalářské a magisterské studium, a předpokládá absolvování stejných kursů praktické výuky češtiny, tj. Grundlagen až Kompetente Sprachverwendung.

Kromě vlastních studijních programů nabízí Ústav slavistiky i tzv. Erweiterungscurricula (rozvíjející či rozšiřující curricula), do některých slavistických předmětů se tedy mohou zapsat i studenti z jiných oborů. To se týká i výuky češtiny a reálií.

Další informace: <http://slawistik.univie.ac.at/>, <http://bohemistika.webnode.cz>.

Náplň práce českého lektora

V zimním semestru jsem stejně jako v předchozích letech třikrát týdně vyučoval předmět Tschechisch als zweite slawische Sprache (čeština jako druhý slovanský jazyk) a jednou týdně tzv. Areal- und kulturwissenschaftliches Konversatorium (seminář věnovaný českým reáliím), tentokrát k tématu českého nacionalismu.

V letním semestru mi opět byly přiděleny čtyři předměty:

- 1) jazykový kurs pro pokročilé bohemisty (Vertiefung 2)
- 2) dvě „konverzatoria“, jedno věnované tematizaci dějinných zvrátů 20. století v moderní české a slovenské literatuře (Jiří Weil, Milan Kundera, Ladislav Mňačko, Dominik Tatarka, Jan Procházka...), druhé zaměřené na problematiku vidu a několika dalších jazykových jevů, které činí problémy středně pokročilým
- 3) přednáška k českým reáliím (Einführung in die tschechische Areal- und Kulturwissenschaft)

Vzhledem k tomu, že jednotlivé předměty mohou být navštěvovány studenty různých slavistických i neslavistických oborů, nebyli mezi mými studenty zdaleka jen bohemisté. Naopak, tři čtvrtiny mé výuky v zimním semestru se týkaly nebohemistů (studentů, kteří si zapsali češtinu jako *druhý* slovanský jazyk k tomu, který studují jako hlavní). Pokročilý kurs češtiny (tzv. Vertiefung) je určen bohemistům, ale konverzatoria a přednášky jsou otevřeny všem. Vyplývá z toho, že lektor téměř veškerou výuku vede v němčině, jen ve Vertiefung lze používat češtinu jako vyučovací jazyk. V letošní skupině jsem sice pozoroval značné rozdíly v ústním a písemném vyjadřování, s porozuměním však nebyly žádné problémy.

Němčina jako vyučovací jazyk „faktografických“ předmětů je pro mě jako pro bohemistu-germanistu přirozená, proto jsem se mohl v loňském roce ujmout i přednášek z českých reálií a letos v nich pokračovat. Jako doplněk k sekundární literatuře ke zkoušce z reálií i pro účely „konverzatorií“ překládám pro studenty různé texty do němčiny, především však při koncipování nových kursů vyhledávám texty, které jsou dostupné v německých překladech nebo byly přímo psány německy. Např. všechny relevantní texty pro letošní konverzatorium o českém a slovenském románu existují v překladech (Kundera je přeložen celý, Mňačko v podstatě také, z Weilovy tvorby jsou k dispozici přeložené romány *Moskva – hranice*, *Život s hvězdou*, *Na střeše je Mendelssohn*, od Tatarky lze číst *Démona souhlasu* a *Sám proti noci*, přeložené je i *Ucho* Jana Procházky). Z hlediska studentů a jejich osvojování češtiny je škoda, že kvůli ohledům na nebohemisty a potřebě vyučovacího jazyka srozumitelného všem (včetně několika českých studentů, kteří ve Vídni studují) nemůžu dát bohemistům větší možnost používat češtinu na odborné úrovni. Dá se však předpokládat, že by odborné používání češtiny některým méně zdatným bohemistům činilo potíže. A za tři roky jsem měl jen jednou štěstí na skupinu, v níž byli všichni studenti schopní a ochotní číst literární texty v češtině. Na druhou stranu, práce s německými překlady primárních textů má i své výhody. Některé Kunderovy romány není možné sehnat v českém znění – čtenáři vládnoucí němčinou si je však mohou přečíst. V případě Ladislava Mňačka lze srovnávat první (ilegální) vydání jeho *Opožděných reportáží*

s vydáním oficiálním, sledovat jeho polemiky v německém tisku, zabývat se jeho německojazyčnou tvorbou po r. 1968 atd. Navíc platí i argument, že studium češtiny a české kultury mimo Českou republiku by mělo na zahraničních bohemistech zanechat jisté pozitivní stopy: měli by znát a umět něco trochu jiného než bohemisté čeští.

Jako literárněvědně zaměřený bohemista vítám, že velká část mé pracovní náplně spočívá právě ve vedení oněch tzv. konverzatorií a v přednáškách z reálií, a ne jen v praktické výuce češtiny jako cizího jazyka. V zimním semestru 2015 představovala kulturní studia („reálie“) čtvrtinu mých hodin, v letním semestru 2016 polovinu (jedno konverzatorium se pohybovalo na pomezí jazykové výuky). Je vidět, že lektor není na zdejším ústavu považován primárně za učitele jazyka – může ve výuce uplatnit výsledky své odborné činnosti a sám navrhnout témata seminářů.

Metody a učebnice

Do předmětů věnovaných praktické výuce jazyka se hlásí i rodilí mluvčí (rakouští Češi, čeští studenti na stipendijních pobytech či studující standardně v Rakousku), mezi úplnými začátečníky se objevují také slovenští mluvčí, jejichž pasivní znalost češtiny je samozřejmě značně od počátku lepší než v případě ostatních, a do kursu češtiny jako druhého slovanského jazyka chodí kromě slavistů i neslavisté. Všechny tyto kombinace kladou na lektora nároky organizační povahy. Je třeba vytvořit program pro všechny, mít trpělivost s neslavisty, kteří nejsou zvyklí na flexivní charakter češtiny, a nespolehat se příliš na slavisty s jejich znalostmi jiných slovanských jazyků (většinou tyto znalosti způsobují spíše interference, než že by relevantně pomáhaly).

U rodilých Čechů a slovenských mluvčích s dobrou úrovní češtiny je možné nabídnout modulovou zkoušku – oficiální řešení, díky kterému se může student přenést přes kurs, jehož obsah už dávno zná. Nelze ale studenta do modulové zkoušky nutit, stejně jako ho nelze nutit učit se pokročilejší látku jen proto, že je rodilý mluvčí nebo ovládá češtinu na mnohem vyšší úrovni než ostatní studenti v kursu. Vídeňská univerzita oficiálně nerozlišuje rodilé mluvčí, neexistuje definice ani způsob, jak rodilého mluvčího identifikovat. Vyplývá z toho, že někteří studenti si mohou zapsat např. základy češtiny, přestože je čeština jejich mateřštinou, a mohou se také domáhat známky za aktivity, které jim zdaleka nejsou přiměřené, takže v podstatě dostávají jedničky „zadarmo“, případně horší známky, což není dobrou vizitkou jistých českých gymnázií, z nichž přicházejí...

Většina učebnic češtiny jako cizího jazyka je v angličtině a není přizpůsobená potřebám konkrétních mluvčích, v mém případě německých. Německy psané učebnice nejsou vždy vyhovující. Kromě toho, rakouští mluvčí mají určitá specifika, kterým je třeba věnovat pozornost (např. malá schopnost vyslovit znělé souhlásky, především /z/). Prof. Hana Sodeyfi, která vyučuje češtinu na všech stupních pokročilosti, vytváří modulové zkoušky a je vůbec hlavní postavou výuky češtiny v Ústavu slavistiky, používá svou vlastní učebnici, kterou napsala s prof. S. M. Newerklou: *Tschechisch. Faszination der Vielfalt*. Jelikož bylo

v zimním semestru třeba sjednotit látku a tempo kursu Grundlagen prof. Sodeyfi s mým kursem češtiny pro začátečníky, aby moji studenti mohli v letním semestru pokračovat právě u prof. Sodeyfi, používali jsme tuto učebnici jako rámec, podle nějž bylo možné sledovat, jak rychle pokračujeme, ale z větší části jsme se spolehnali na moje vlastní pracovní listy, cvičení a texty. V letním semestru jsem u pokročilých a v jazykovém „konverzatoriu“ používal učebnici *Čeština pro život* Aleny Nekovářové, ale převážně vlastní materiály.

Jako zvláštní pomůcku pro všechny studenty provozuji internetové stránky, kde studenti najdou materiály ke stažení, informace o testech a domácích úkolech, odkazy, seznam knih a dalších médií, která patří lektorátu: <http://bohemistika.webnode.cz/>. Tyto stránky jsem zřídil už během svého působení na Jagellonské univerzitě v Krakově a osvědčily se, v současnosti je samozřejmě vedu především v němčině, protože slouží i nebohemistům. Vídeňská univerzita poskytuje pracovníkům e-learningovou platformu Moodle, kterou bych mohl používat místo vlastních stránek, ale informace na ní by byly přístupné jen studentům regulérně zapsaným a já jsem zatím v každém předmětu měl studenty, kteří teprve během semestru řešili problémy se zápisem. Jelikož by byli z platformy Moodle vyloučeni, zůstávám u svého osvědčeného způsobu.

Další aktivity

V říjnu 2015 uspořádal zdejší Ústav slavistiky ve spolupráci s českým velvyslanectvím ve Vídni a Českým centrem oslavy 240 let výuky češtiny na Vídeňské univerzitě. Během těchto oslav bohemisté včetně mě prezentovali některé výsledky své činnosti, já jsem při této příležitosti představil své překlady povídek Eugena Schicka, které jsem připravil pro dvě publikace olomoucké germanistiky (Motyčka L., Veselá B. (eds.): *Antologie moravské německé literatury* a první české vydání povídkové knihy Eugena Schicka *Z tichých uliček a o malých lidech*).

Drobnosti: Prof. Sodeyfi a její studenty jsem doprovodil na exkurze, které pořádala (v květnu 2016 na Masarykovu univerzitu v Brně, v červnu po stopách vídeňských Čechů). Se skupinou studentů češtiny jsme zajistili část hudebního programu na vánočním večírku ústavu. Pravidelně se účastním přednášek hostujících profesorů z ČR.

Co je opravdu důležité pro případné zájemce o lektorské místo ve Vídni: univerzita nabízí svým zaměstnancům množství různých kursů a seminářů v rámci celoživotního vzdělávání (Personalentwicklung). V uplynulých semestrech jsem této skvělé příležitosti intenzivně využíval a díky tomu, že kursy jsou dobře vedené a skutečně zaměřené na praxi, jsem mohl některé poznatky a dovednosti rovnou zapojit do výuky. Příjemné bylo i to, že jsem z každého kursu získal certifikát. Vstupní školení pro nové učitele Vídeňské univerzity jsem absolvoval (dobrovolně: lektoři s mým statutem tuto povinnost nemají) už v prvním roce svého působení.

Hmotné zajištění

Na pracovišti nemají lektoři každý svou pracovnu, konkrétně kabinet, do nějž je přidělen český lektor, je oficiálně využíván asi 35 lidmi, ale jelikož jde z velké části o externí lektory, kteří přicházejí na pracoviště zpravidla jen na dobu své výuky, pracovna je prakticky stále volná. Vybavená je dostatečně: několik stolů, tři nové, velmi rychlé počítače, rychlá tiskárna, uzamykatelné skřínky. Vzhledem k velkému množství knih, kterými je vybaven český lektorát, máme k dispozici mnohem větší úložné prostory než ostatní lektoři. V minulém roce se uvažovalo o přesunutí místa pro českého lektora do pracovny pro hostující profesory, ale zatím nic nenaznačuje, že by tato změna měla proběhnout.

Učebny jsou vybaveny všechny stejně, takže je předem jasné, na jakou techniku se člověk může spolehnout i v případě místnosti, kterou zatím nezná. V každé učebně je tabule na fixy, tabule na křídly, projektor, počítač, zpětný projektor („meotar“). V ústavu jsou dvě kopírovací místnosti s kopírkami, které fungují i jako velmi rychlé scannery, a s řezačkou papíru, což je pro učitele jazyků podstatná pomůcka. Příděl kancelářského papíru je prakticky neomezený, naopak kopírování se striktně reguluje: lektor dostane kartu na 100 kopií/semestr, další karty si musí kupovat.

V některých letech platí univerzita svým zaměstnancům očkování proti chřipce a přispívá na očkování proti encefalitidě. V tomto akademickém roce tomu tak nebylo. Stále platí, že veškeré kursy v rámci celoživotního vzdělávání jsou pro zaměstnance zdarma.

Zaměstnavatel se nijak nezabývá ubytováním lektorů.

Pro jistotu připomínám případným zájemcům o lektorát, že při podávání daňového přiznání v ČR je – navzdory četným opačným tvrzením v sebeodbornějších internetových poradnách – možné na příjmy z Rakouska uplatnit institut vynětí.

Univerzitní kampus, trakt, v němž sídlí slavistika. Areál začal vznikat na konci 17. století jako invalidovna. Josef II. ji přeměnil na Všeobecnou nemocnici. Na konci 19. století tu několik let působil mladý Sigmund Freud: jedno z malých oken v mezipatře vede do jeho někdejší pracovny. Univerzita sídlí v areálu bývalé nemocnice od 90. let.